

ІСТОРІЯ

УДК 323.1:316.344.2(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14566073>

Національна ідентичність та вплив примусової мобілізації на громадські рухи опору в Україні

Краснодемська Ірина Йосипівна,

кандидат історичних наук, завідувачка відділу історико-правових та теоретико-методологічних проблем українознавства, Науково-дослідний інститут українознавства, м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-5552-9073>

Калініченко Вячеслав Володимирович,

доктор історичних наук, доцент кафедри історії та суспільно-економічних дисциплін, факультет дошкільної і спеціальної освіти та історії, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-2714-9564>

Прийнято: 02.12.2024 | Опубліковано: 30.12.2024

***Анотація:** У статті розглядається вплив примусової мобілізації на національну ідентичність та громадські рухи опору в Україні. Дослідження акцентує увагу на історичному та суспільно-політичному становищі України, яка перебуває під тиском зовнішніх сил, що загрожують її суверенітету та національній згуртованості. Особливо важливим є аналіз того, як активізація військових дій і примусова мобілізація впливають на формування української ідентичності та сприяють виникненню і зміцненню громадського спротиву.*

Метою дослідження є аналіз взаємозв'язку між національною ідентичністю та досвідом примусової мобілізації, зокрема її впливу на формування, мотивацію та організацію громадських рухів опору в Україні. Застосовані методи аналізу, синтезу, узагальнення та систематизації дозволяють дослідити вплив мобілізації на різні регіони країни та їх соціально-політичну динаміку.

Результати дослідження свідчать про значний вплив примусової мобілізації на суспільні настрої, які демонструють виразні регіональні відмінності. У регіонах із сильним почуттям української ідентичності мобілізація здебільшого виконує об'єднавчу роль, посилюючи опір зовнішньому агресору та зміцнюючи солідарність. Водночас у регіонах, де переважають історичні зв'язки з сусідніми країнами або існують етнічні суперечності, мобілізація часто посилює напруженість, що може призводити до протистояння державним цілям. Автори акцентують увагу на необхідності вдосконалення державної політики через розроблення ефективних заходів, спрямованих на зміцнення національної ідентичності, із одночасним урахуванням регіональних особливостей під час реалізації мобілізаційних заходів. Дослідження показує, що хоча примусова мобілізація значною мірою зміцнила національну ідентичність у західних і центральних регіонах України, у східних областях її наслідки є неоднозначними, що свідчить про суттєві регіональні відмінності. Наголошено, що примусова мобілізація виступає подвійним інструментом: вона здатна як посилювати підтримку національної ідеї та консолідувати суспільство, так і створювати ризики відчуження окремих соціальних груп, що може підживлювати опір як зовнішнім загрозам, так і внутрішній політиці уряду.

Ключові слова: *суспільна солідарність, громадянська активність, військовий обов'язок, національна єдність.*

National Identity and the Impact of Forced Mobilization on Public Resistance Movements in Ukraine

Iryna Krasnodemska,

PhD in History, Head of the Department of Historical-Legal and Theoretical-Methodological Problems of Ukraine, Research Institute of Ukrainian Studies, Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-5552-9073>

Viacheslav Kalinichenko,

Doctor of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of History and Socio-Economic Disciplines, Faculty of Preschool and Special Education and History, Communal Institution “Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy” of the Kharkiv Regional Council, Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-2714-9564>

Abstract: *The article examines the impact of forced mobilisation on national identity and civilian resistance movements in Ukraine. The study focuses on the historical and socio-political situation of Ukraine, which is under pressure from external forces that threaten its sovereignty and national cohesion. It is especially important to analyse how the intensification of hostilities and forced mobilisation affect the formation of Ukrainian identity and contribute to the emergence and strengthening of public resistance.*

The purpose of the study is to analyse the relationship between national identity and the experience of forced mobilisation, in particular its impact on the formation, motivation and organisation of public resistance movements in Ukraine. The applied methods of analysis, synthesis, generalisation and systematisation allow us to study the impact of mobilisation on different regions of the country and their socio-political dynamics.

The results of the study indicate a significant impact of forced mobilisation on public sentiment, which demonstrates distinct regional differences. In regions with a strong sense of Ukrainian identity, mobilisation mostly plays a unifying role, strengthening resistance to the external aggressor and fostering solidarity. At the same time, in regions where historical ties with neighbouring countries or ethnic tensions prevail, mobilisation often increases tensions, which can lead to opposition to state goals. The authors emphasise the need to improve public policy by developing effective measures aimed at strengthening national identity while taking into account regional specificities in the implementation of mobilisation measures. The study shows that while forced mobilisation has significantly strengthened national identity in the western and central regions of Ukraine, its effects in the eastern regions are ambiguous, indicating significant regional differences. It is emphasised that forced mobilisation is a dual tool: it can both strengthen support for the national idea and consolidate society and create risks of alienation of certain social groups, which can fuel resistance to both external threats and the government's domestic policy.

Keywords: *social solidarity, civic engagement, military duty, national unity.*

Постановка проблеми. Питання національної ідентичності та впливу примусової мобілізації на громадські рухи опору в Україні є актуальною темою для дослідження, особливо в умовах тривалої збройної агресії росії. Складна історична, соціальна та політична ситуація, яка супроводжує ці процеси, робить це дослідження важливим для розуміння сучасних викликів. Національна ідентичність в Україні формувалася під впливом внутрішнього та зовнішнього тиску, що зробило її ключовим чинником у забезпеченні стійкості країни перед агресією росії. У той час, як триваюча війна змушує уряд реалізовувати мобілізаційні заходи, виникає потреба у глибокому аналізі того, як ці заходи впливають на колективну ідентичність українців та їхню реакцію у формі громадського опору.

Дослідження цього взаємозв'язку є надзвичайно важливим для з'ясування, яким чином примусова мобілізація взаємодіє із суспільним почуттям національної ідентичності. Зокрема, це стосується впливу на суспільні настрої, державну політику, організацію рухів опору та підтримку націоналістичних цілей. Такий підхід дозволяє виявити, чи мобілізація сприяє посиленню солідарності у суспільстві або ж стає фактором, що поглиблює соціальні розбіжності та відчуження.

Дана тематика набуває особливого значення в умовах подвійного виклику для України – збереження суверенітету та підтримки внутрішньої єдності на тлі масштабних мобілізаційних заходів. Примусова мобілізація може слугувати як каталізатором консолідації населення у справі захисту країни, так і джерелом соціального напруження серед груп, які відчують відчуження через подібні дії. Аналіз впливу мобілізації на рухи опору дозволяє встановити, як державна політика формує готовність громадян сприяти національній обороні, а також які довгострокові наслідки це може мати для стабільності та єдності української нації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження впливу примусової мобілізації на національну ідентичність та громадські рухи опору в Україні демонструють складність цього явища, зумовлену історичними, соціальними та політичними чинниками, а також тиском тривалої збройної агресії. А. Рубан [4] підкреслює, що формування української ідентичності відбувалося в умовах багатовікової боротьби із зовнішнім контролем, починаючи від періоду царської росії і до Радянського Союзу. Науковець зазначає, що пострадянський період став етапом відродження національної ідентичності, яка значно зміцніла під впливом воєнного досвіду та примусової мобілізації. Цей підхід розвивають О. Мороз, В. Коткевич [5] та Т. Видайчук [6], звертаючи увагу на трансформацію місцевої та національної ідентичності під впливом загроз територіальній цілісності та суверенітету України. Дослідники наголошують, що примусова мобілізація сприяла формуванню

нарративу національної єдності та утвердженню антиімперіалістичних настроїв у громадянському суспільстві. К. Близнюк та Р. Свідченко [7] доповнюють цей аналіз, фокусуючи увагу на регіональних відмінностях у сприйнятті мобілізаційної політики. Вони відзначають, що Західна та Центральна Україна демонструють значну підтримку мобілізаційних заходів як частини національної політики. Водночас у Східній Україні спостерігається амбівалентне ставлення, зумовлене історичними, соціокультурними та економічними зв'язками з росією. М. Чабаненко [8] аналізує вплив регіональних особливостей на ефективність мобілізаційної політики, наголошуючи на її неоднозначному впливі на національну згуртованість. Дослідник робить висновок, що примусова мобілізація здатна одночасно зміцнювати національну ідентичність і посилювати громадський спротив, але водночас може поглиблювати внутрішні розбіжності залежно від специфічних регіональних умов. Внесок у вивчення громадського спротиву зробили Л. Глинська, Н. Глебова, О. Андрющенко [9] та І. Гаращук [10]. Їхні дослідження соціальної мобілізації у пострадянських країнах свідчать, що примусова мобілізація має потенційно поляризуючий ефект. Зокрема, у випадках, коли суспільство сприймає політику держави як примусову, а не захисну. Автори зазначають, що в Україні примусова мобілізація може водночас сприяти консолідації громадян перед зовнішніми загрозами і викликати критику внутрішньої політики держави, якщо мобілізаційні заходи сприймаються як несправедливі або непрозорі. У сукупності ці дослідження акцентують увагу на тому, що примусова мобілізація в Україні є потужним чинником формування як колективної, так і індивідуальної ідентичності. З одного боку, вона сприяє зміцненню національної єдності та активізації громадських рухів опору. З іншого боку, існує ризик виникнення суспільного розколу, якщо мобілізацію сприймають як репресивний захід або якщо вона здійснюється без урахування внутрішньої регіональної динаміки країни.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Незважаючи на значний прогрес у вивченні примусової мобілізації та її впливу на національну ідентичність і громадські рухи опору в Україні, існує низка аспектів, які залишаються недостатньо дослідженими. Однією з ключових прогалин є обмежена кількість робіт, присвячених аналізу взаємозв'язку між примусовою мобілізацією та демографічними особливостями різних груп населення. Недостатньо вивчено, як ці групи сприймають мобілізаційні заходи, які фактори визначають їхню мотивацію до підтримки чи протидії державним ініціативам, і як ці реакції впливають на колективну ідентичність.

Крім того, існує методологічна обмеженість у попередніх дослідженнях. Більшість з них базуються на узагальнених даних, що не враховують регіональних, соціальних і культурних відмінностей. Це обмежує розуміння того, як національна ідентичність формується і змінюється під впливом примусової мобілізації в умовах специфічних демографічних та соціальних контекстів. Залишається відкритим питання, наскільки ці процеси є універсальними чи унікальними для окремих регіонів України.

Ще одним невирішеним аспектом є недостатній аналіз зворотного впливу громадських рухів опору на зміцнення або трансформацію національної ідентичності. Хоча існують дослідження, які вказують на взаємозв'язок між активізацією опору та зростанням національної згуртованості, бракує емпіричних даних, що підтверджують ці висновки.

Пропоноване дослідження спрямоване на подолання цих прогалин. Зокрема, воно розглядає, як різні демографічні реакції взаємодіють із концепціями національної ідентичності, впливаючи на рівень громадської підтримки та участі у рухах опору. Використання нових методологічних підходів, включаючи регіональний аналіз і розширення емпіричної бази, сприятиме більш глибокому розумінню проблеми.

Таким чином, це дослідження не лише заповнює наявні прогалини, а й пропонує нові теоретичні та практичні підходи для вивчення впливу

примусової мобілізації на суспільство. Його результати мають потенціал для вдосконалення державної політики, спрямованої на зміцнення національної ідентичності та підвищення ефективності мобілізаційних заходів.

Формулювання цілей статті.

Мета статті полягає в аналізі складного взаємозв'язку між національною ідентичністю та досвідом примусової мобілізації, з особливим акцентом на тому, як цей досвід впливає на формування, мотивацію та організацію громадських рухів опору в Україні.

Задля досягнення зазначеної мети статті були поставлені такі *завдання*:

- з'ясувати, як національна ідентичність визначає суспільне сприйняття примусової мобілізації;
- проаналізувати, яким чином примусова мобілізація сприяє формуванню мотивації та організації громадських рухів опору;
- дослідити зворотний вплив таких рухів на зміцнення або трансформацію української національної ідентичності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вплив примусової мобілізації на громадські рухи опору в Україні є важливою проблемою, оскільки він безпосередньо стосується взаємодії державної політики, індивідуальної мотивації, колективної ідентичності та соціальної поведінки у примусових умовах. Примусова мобілізація, особливо в умовах триваючої збройної агресії росії, значною мірою формує суспільні настрої, впливає на процеси ідентифікації та визначає структуру і характер організації спротиву. В Україні це явище розвивається під впливом історичних процесів національного самовизначення, боротьби за суверенітет та формування ідентичності.

Рухи громадського спротиву, що виникають у відповідь на ці виклики, відзначаються розмаїттям. Їхні мотивації, структура та цілі залежать від

складних соціально-політичних чинників. Серед основних форм опору виділяють організований, стихійний громадянський та культурно-ідеологічний спротив.

Організований спротив об'єднує формально структуровані групи з чітким керівництвом і визначеними оперативними рамками, які активно протидіють політиці примусової мобілізації та, інколи, ширшим аспектам державної політики. До таких груп належать політичні організації, об'єднання ветеранів та коаліції активістів, які виступають за моральне право відмови від військової служби, ненасильницькі протести або захист громадянських прав у період війни.

Стихійний громадянський спротив характеризується неформальними, слабо організованими мережами або індивідуальними діями, спрямованими на опір мобілізаційним зусиллям. Цей тип спротиву часто ґрунтується на особистих мотивах, етичних переконаннях або ситуативних умовах.

Культурно-ідеологічний спротив спрямований на збереження та популяризацію національної ідентичності, мови та традицій як противаги зовнішньому впливу чи контролю. Він проявляється через мистецьке самовираження, реалізацію освітніх ініціатив і поширення історичних наративів, що підкреслюють суверенітет та автономію України.

Таким чином, дослідження різних форм спротиву та їхніх взаємозв'язків із примусовою мобілізацією дозволяє глибше зрозуміти, як ці процеси формують національну ідентичність, впливають на громадські настрої та визначають характер суспільної реакції на державну політику.

Мотиваційні чинники участі в рухах опору є багатограними та тісно взаємопов'язаними. Одним із ключових стимулів для багатьох українців є прагнення захистити національну ідентичність і протистояти діям, які сприймаються як загроза особистим і колективним правам. Примусова мобілізація, за своєю суттю, піднімає важливі питання про індивідуальну автономію, свободу вибору та право на самовизначення. Мотивом для опору

часто стає бажання захистити своїх близьких, місцеву спільноту, а також побоювання щодо безпеки. Водночас моральні переконання, спрямовані проти війни, додають етичного виміру до формування настроїв протидії.

Історична пам'ять також відіграє значну роль: образи минулих конфліктів або репресивних режимів залишають глибокий відбиток у свідомості населення, впливаючи на сучасні рішення. Економічні труднощі, спричинені мобілізацією, такі як втрата джерел доходу та фінансової стабільності, підсилюють суспільне невдоволення. Це особливо виражено серед тих, хто вважає мобілізаційну політику держави непрозорою або несправедливою, оскільки вона не враховує їхніх індивідуальних обставин і викликів [11].

Примусова мобілізація, своєю чергою, стає каталізатором для перетворення пасивного невдоволення на активний спротив. Як правило, мобілізаційні заходи сприймаються як пряме втручання в індивідуальну свободу, що провокує різні форми протесту. У багатьох випадках невдоволення поширюється не лише на мобілізаційну політику, але й на державні системи, які забезпечують її реалізацію. Відчуття несправедливості або надмірного примусу стає причиною створення організованих рухів опору, які прагнуть вплинути на державну політику, часто залучаючи міжнародну спільноту для додаткового тиску на уряд.

Поляризація громадської думки через примусову мобілізацію є ще одним вагомим наслідком. Така ситуація сприяє активізації тих груп, які почуваються соціально незахищеними або маргіналізованими внаслідок державної мобілізаційної політики. В результаті загальне суспільне невдоволення може трансформуватися у довготривалі соціально-політичні зміни.

Ця поляризація може створювати цикл зворотного зв'язку, коли посилення опору провокує жорсткіші політичні заходи, що, у свою чергу, стимулює подальший спротив.

Вплив примусової мобілізації на національну єдність та самоідентифікацію залишається складним і багатозначним. З одного боку, мобілізаційна політика сприяє зміцненню почуття національної єдності, оскільки стимулює колективну відповідь на зовнішні загрози, особливо в умовах, коли громадяни сприймають ситуацію як захист своєї батьківщини. Це може посилювати соціальну згуртованість, відроджувати гордість за національні цінності, історію та культуру. З іншого боку, примусова мобілізація може спричиняти соціальні розколи, оскільки ті, хто виступає проти неї, можуть почуватися відокремленими або позбавленими прав. Такі розбіжності часто призводять до напруги між громадами, особливо в регіонах із різними політичними чи культурними поглядами.

Тиск мобілізаційної політики також може посилювати регіональні та ідеологічні відмінності, оскільки сприйняття її необхідності й наслідків суттєво варіює залежно від історичних, культурних та соціально-економічних умов у різних частинах країни [12].

Подвійний вплив мобілізації ще більше ускладнюється соціально-економічними викликами, які вона накладає на сім'ї та громади. Багато хто виступає проти примусової мобілізації через турботу про добробут своїх родин. Це може як зміцнювати зв'язки в межах сім'ї та громади, так і спричиняти відчуження від ширших націоналістичних ідей, якщо вони суперечать особистим чи місцевим інтересам. У деяких випадках такий тиск призводить до кризи ідентичності, коли люди порівнюють свою національну лояльність із особистими переконаннями чи інстинктами виживання.

Така взаємодія між особистими цінностями та національною ідентичністю часто формує роздроблене суспільне сприйняття. Це відображає ситуацію, за якої громадяни, підтримуючи суверенітет своєї держави, можуть одночасно виступати проти засобів, які використовуються для його забезпечення. Нижче представлено характеристики типів громадських рухів

опору в Україні, їхні ключові мотиваційні чинники та вплив мобілізаційної політики. Таблиця 1 ілюструє основні аспекти цієї взаємодії.

Таблиця 1

Характеристика типів громадських рухів опору в Україні [12 – 14]

Тип громадського спротиву	Характерні риси	Мотиваційні чинники	Вплив примусової мобілізації
Організований опір	Структуровані групи, чітке лідерство, часто політичний або активістський характер	Національна ідентичність, особиста автономія, історичні образи	Стимулює структуровану опозицію, висвітлює невдоволення політикою уряду
Стихійний громадянський опір	Неформальні мережі або індивідуальні дії, менш структуровані	Особиста безпека, етичні проблеми, економічна стабільність	Збільшує індивідуальні акти непокори, створює неформальні мережі підтримки проти мобілізації
Культурний та ідеологічний опір	Наголос на національній ідентичності через мистецтво, освіту та історичні описи	Збереження культури, протистояння іноземному впливу, захист національної ідентичності	Зміцнює культурну ідентичність, забезпечує ненасильницькі шляхи опору зовнішньому контролю

Зазначимо, що національна ідентичність та спротив в Україні зазнали глибинних змін, особливо в контексті нещодавніх соціально-політичних потрясінь, які переосмислили те, як окремі громадяни та спільноти сприймають себе у великій національній тканині. Оскільки Україна продовжує

долати такі виклики, як зовнішня агресія, політична перебудова та внутрішній соціально-економічний тиск, концепція національної ідентичності розвивається паралельно з різними формами громадського спротиву.

Взаємозв'язок між ідентичністю та опором сприяв появі нових форм самоідентифікації та культурної ідентичності, а також сформував ставлення людей до ідеї української держави. Примусова мобілізація, зокрема, відіграла ключову роль у формуванні національної ідентичності, маючи наслідки як для єдності, так і для розколу всередині країни.

Еволюцію української національної ідентичності в контексті публічного спротиву можна простежити впродовж десятиліть історичних подій, але помітним є прискорення цього процесу в останні роки. З моменту розпаду Радянського Союзу Україна перебуває на шляху до формування чіткої національної ідентичності, яка відрізняє її від пострадянських сусідів.

Водночас початок протестів на Майдані у 2013 році та подальший військовий конфлікт стали переломним моментом. Громадські рухи опору під час цих подій відіграли ключову роль у формуванні сучасної національної свідомості, створивши відчуття єдності, засноване на колективній боротьбі за незалежність і самовизначення. Цей спротив був спрямований не лише проти зовнішніх сил, але й кидав виклик внутрішнім структурам, які сприймалися як корупційні або неефективні.

Таким чином, опір став як засобом вираження національної ідентичності, так і засобом її еволюції. Це підкреслює ідею про те, що ідентичність в Україні не є статичною, а постійно переосмислюється завдяки колективним діям і стійкості перед викликами сьогодення [14].

Останніми роками розвиток нових форм самоідентифікації та культурної ідентичності тісно пов'язаний із соціальною активністю, зумовленою громадськими рухами опору. Важливим аспектом цього процесу є переосмислення місцевої ідентичності та регіональних культурних традицій,

що сприяє формуванню більш інклюзивної національної ідентичності, яка враховує багатоманітність.

Регіони з виразними історичними, мовними та культурними відмінностями поступово знаходять точки дотику у спільному відчутті української ідентичності, підсиленому колективною боротьбою та спротивом загрозам національному суверенітету. Наприклад, використання української мови стало потужним символом культурної ідентичності навіть серед тих груп, які раніше ідентифікували себе як російськомовні.

Культурна ідентичність в Україні дедалі більше визначається символами, практиками та уявленнями, що наголошують на єдності в розмаїтті. Рухи опору посилюють цей перехід, просуваючи такі цінності, як солідарність, мужність та відданість демократичним ідеалам.

У таблиці 2 подано узагальнення взаємозв'язку між національною ідентичністю та опором в Україні. Проілюстровано, як різні форми самоідентифікації та культурної ідентичності еволюціонували у відповідь на примусову мобілізацію та інший соціально-політичний тиск.

Таблиця 2

Характеристика аспектів національної ідентичності та спротиву в Україні [14 – 16]

Аспект національної ідентичності та спротиву	Характеристика	Вплив примусової мобілізації
Еволюція національної ідентичності	Зрушення в бік єдності на основі колективної боротьби, акцент на українській мові та символіці	Посилення ідентичності серед тих, хто розглядає мобілізацію як захист суверенітету
Нові форми самоідентифікації	Зросла цінність регіонального розмаїття, включення місцевої культурної ідентичності в національну ідентичність	Створює солідарність між регіонами, хоча частина населення відчуває себе

		відчуженою через примусові заходи
Розвиток культурної ідентичності	Посилена увага до культурного відображення української спадщини через мистецтво та історичні сюжети слугує важливим засобом утвердження стійкості національної ідентичності та збереження самобутності	Мобілізація зміцнює культурну ідентичність, але економічний тиск може посилювати обурення
Національна єдність і поділ	Мобілізація виступає як об'єднавчий фактор, спрямований на консолідацію суспільства у відповідь на зовнішні виклики, водночас містить потенціал для виникнення поділів між групами, що не погоджуються із її реалізацією	Зміцнює ідентичність через спільну відповідальність, але може призвести до відчуження серед тих, хто виступає проти мобілізації

Примусова мобілізація, як безпосередній засіб реагування на триваючий конфлікт, має складний та неоднозначний вплив на формування національної ідентичності в Україні. З одного боку, вона сприяє посиленню національної свідомості серед тих, хто сприймає мобілізацію як необхідний захід для забезпечення суверенітету й територіальної цілісності держави. Почуття обов'язку та готовність до самопожертви, що супроводжують мобілізаційні заходи, поглиблюють ідентифікацію індивідів з нацією, зміцнюючи відчуття їхньої приналежності до української держави. У суспільному дискурсі мобілізація часто постає як колективна відповідальність, яка об'єднує громадян навколо захисту спільних цінностей і культурної спадщини.

Такий підхід сприяє формуванню національної єдності, оскільки до мобілізації залучаються громадяни з різним соціальним, економічним та регіональним досвідом, що допомагає долати існуючі відмінності. Проте, з

іншого боку, примусова мобілізація може провокувати соціальну напругу та конфлікти, особливо серед тих, хто виступає проти її здійснення, вбачаючи у ній порушення особистих прав чи загрозу для свого благополуччя. Така поляризація здатна розколювати суспільство, створюючи нові виклики для збереження національної згуртованості.

Висновки. Таким чином, примусова мобілізація в Україні значною мірою впливає на формування та інтенсифікацію громадських рухів опору, зумовлюючи їх багатогранність, зокрема у формах організованого, спонтанного та культурного спротиву. Взаємодія цих форм свідчить про складний зв'язок між індивідуальними мотиваціями, національною ідентичністю та колективними діями. Водночас примусова мобілізація не лише чинить вплив на фізичний і психологічний стан громадян, але й трансформує суспільні структури, змінюючи уявлення про єдність та самоідентифікацію.

Запровадження примусової мобілізації створює ситуацію, за якої громадяни опиняються перед дилемою вибору між особистою автономією та національною лояльністю. Така напруга сприяє водночас зміцненню соціальної згуртованості та провокує внутрішні конфлікти, формуючи нові виклики для суспільного розвитку.

Примусова мобілізація постає як ключове випробування для українського суспільства, що загартовує його через одночасне формування спротиву та солідарності. Цей процес розширює простір громадської опозиції, яка відображає ширшу боротьбу за самовизначення та національну ідентичність, особливо у контексті кризових викликів сучасності.

Список використаних джерел

1. Черленяк В., Радченко Н., Черленяк І. Окупаційні практики та злочини проти людяності кремлівської диктатури як загроза засадам сучасної

європейської цивілізації. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2022. № 2 (29). С. 20–40.

2. Іванець А. Проблема збереження української ідентичності в окупованому Криму в умовах широкомасштабної агресії росії проти України (лютий 2022—початок 2023). *Українознавство*. 2023. № 3 (88). С. 63–84. DOI: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.3\(88\).2023.288061](https://doi.org/10.30840/2413-7065.3(88).2023.288061)

3. Авдєєв О., Гораш О. С. Особливості детермінації військових кримінальних правопорушень. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. № 29 (2). С. 51–63. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.2.03>

4. Рубан А. О. Теоретико-методологічні основи формування української ментальності в контексті історико-філософського аналізу. *Актуальні проблеми політики*. 2022. № 69. С. 42–47. DOI: <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1300>

5. Мороз О., Коткевич В. Роль представницької демократії у сучасних процесах формування української національної ідентичності. *Ефективність державного управління*. 2021. № 66. С. 111–126. DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.66.2021.233463>

6. Видайчук Т. Л. Аспекти історії української мови як засіб формування національної ідентичності та історичної пам'яті. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 2. С. 48–63. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-2-48-63>

7. Близнюк К. Р., Свідченко Р. О. Асоціативне поле концепту ВІЙНА у свідомості української молоді. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. № 23 (1). С. 18–23. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.23.1.3>

8. Чабаненко М. Поняття «новини» у сприйнятті українців під час війни. *Український інформаційний простір*. 2023. № 2 (12). С. 108–123. DOI: [https://doi.org/10.31866/2616-7948.2\(12\).2023.291170](https://doi.org/10.31866/2616-7948.2(12).2023.291170)

9. Глинська Л., Глебова Н., Андрющенко О. Етнічна свідомість багатокультурної Мелітопольської громади як маркер національного спротиву

війні. *Українознавчий альманах*. 2023. № 33. С. 189–194. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2023.33.24>

10. Гаращук І. Регіональна політика України в умовах війни і повоєнної відбудови. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 8 (36). С. 505–516.

11. Краснодемська І. Й. Становлення та діяльність УНДО на західноукраїнських землях (1925–1939 рр.). *Українознавство*. 2016. № 3. С. 131–144.

12. Hellmeier S. How foreign pressure affects mass mobilization in favor of authoritarian regimes. *European Journal of International Relations*. 2021. № 27 (2). P. 450–477. DOI: <https://doi.org/10.1177/1354066120934527>

13. Nikolayenko O. The significance of human dignity for social movements: Mass mobilisation in Ukraine. *East European Politics*. 2020. № 36 (3). P. 445–462. DOI: <https://doi.org/10.1080/21599165.2020.1757444>

14. Pop-Eleches G., Robertson G., Rosenfeld B. Protest participation and attitude change: evidence from Ukraine's Euromaidan revolution. *The Journal of Politics*. 2022. № 84 (2). P. 625–638. DOI: <https://doi.org/10.1086/716302>

15. Kulyk V. National identity in time of war: Ukraine after the Russian aggressions of 2014 and 2022. *Problems of Post-Communism*. 2024. № 71 (4). P. 296–308. DOI: <https://doi.org/10.1080/10758216.2023.2224571>

16. Kudriavtseva N. Reconfiguring identities within the cityscape: Ideologies of decommunization renaming in Ukraine. *Ideology and Politics Journal*. 2020. № 15 (1). P. 63–82. DOI: <https://doi.org/10.36169/2227-6068.2020.01.00004>